

ALLM 2020/192

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ PROMEMORIA EFFEKTIVARE FÖRFARANDE OCH UTÖKAD KONTROLL VID VERKSTÄLLIGHET AV FÄNGELSESTRAFF MED FOTBOJA

Sammanfattning

- Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker till utredningens förslag att Kriminalvården på eget initiativ ska få pröva om den dömde ska få avtjäna fängelsestraff med fotboja.
- Jämställdhetsmyndigheten instämmer i utredningens förslag att Kriminalvården för den som avtjänar ett fängelsestraff med fotboja ska kunna besluta om en föreskrift som innebär ett förbud för honom eller henne att vistas på en viss plats eller inom ett särskilt angivet område. Elektroniska hjälpmedel ska få användas för att kontrollera att den dömde följer en sådan föreskrift om vistelseförbud och en föreskrift om att den dömde ska genomgå vård eller behandling.
Jämställdhetsmyndigheten instämmer delvis i utredningens bedömning att förslagen kan komma att medföra positiva effekter för jämställdheten men saknar en djupare analys av jämställdhetsperspektivet samt regeringens sjätte delmål att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.
Jämställdhetsmyndigheten anser att brott som begåtts mot en sammanboende alltid *ska* anses utgöra särskilda skäl *mot* verkställighet utanför anstalt, oberoende av om samtycke lämnats eller inte.

Jämställdhetsmyndigheten vill framhålla vikten av att kunskap stärks inom områden som mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel samt barn som bevittnat våld, inom ramen för förslagen vid berörd myndighet.

Inledande synpunkter

Jämställdhetsmyndigheten har anmodats att yttra sig över ovanstående promemoria. Jämställdhetsmyndighetens yttrande är avgränsat till de frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Det övergripande målet för svensk jämställdhetspolitisk är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det sjätte delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är en förutsättning för att fullt ut nå det övergripande målet.

Det är väl känt från forskning och beprövad erfarenhet, socialtjänstutredningar samt tillsyn, att mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck och barn som bevittnat/lever i våld inte alltid uppmärksammas och att våldet fortfarande till stor del sker i det fördolda. Det innebär att oavsett om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är känt vid bedömning och beslut om fotboja, eller inte måste våldet utredas. Med anledning av detta är det viktigt att området särskilt blir belyst.

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i att det finns ett behov av att effektivisera verkställighet av fängelsestraff med fotboja. Utifrån den betydelse som promemorians förslag kan komma att få och de konsekvenser som förslagen kan komma att få för brottsoffer och våldsutsatta, föreslås att övervägandena i vissa delar utvecklas och förtydligas.

Synpunkter enligt utredningens disposition

4.2 Förändringar av regelverket för verkställighet av straff med fotboja

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att Kriminalvården på eget initiativ ska kunna pröva om verkställighet av fängelsestraff ska få avtjänas med fotboja. Jämställdhetsmyndigheten anser dock att kraven på lämplighetsbedömningen som görs enligt 2 § 1 stycket lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, IÖVL, behöver förtydligas ytterligare.

Jämställdhetsmyndigheten efterfrågar ett mer uttryckligt och tydligare brottsofferperspektiv. Den som är sammanboende med en person som ska avtjäna sitt straff med fotboja ska alltid tillfrågas om samtycke till att verkställighet sker i bostaden. Jämställdhetsmyndigheten vill poängtera att när samtycket som ska baseras på frivillighet inhämtas från en person, över 18 år som har utsatts för våld av närstående, bör detta föregås av en särskilt noggrann prövning. Mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck innefattar flera faktorer som måste beaktas vid denna typ av brottslighet. Dessa kan exempelvis inkludera en normaliseringsprocess, uttalade eller outtalade hot eller rädsla för att utsättas för ytterligare våld om man inte lämnat sitt samtycke. Därav anser Jämställdhetsmyndigheten att det ska vara obligatoriskt att förekomsten av våld ingår i utredningen som ligger till grund för Kriminalvårdens beslut om fotboja. En bedömning bör göras om huruvida det föreligger risk för utsatthet/utövande av våld före, under eller efter tiden personen avtjänat sitt straff. Det är viktigt att säkerställa att samtycket ges utifrån fri vilja, utan rädsla för eventuella konsekvenser. Jämställdhetsmyndigheten menar därför att kravet på samtycke bör nyanseras och tydliggöras.

I propositionen (1993/94:184 s. 34 f) framgår att ett icke lämnat samtycke från en sammanboende regelmässigt *torde* utgöra ett sådant särskilt skäl mot verkställighet utanför anstalt. Samma sak *bör* gälla när brottet har begåtts mot en person den dömde är sammanboende med och det även om denne godtar verkställigheten Jämställdhetsmyndigheten anser att brott som begåtts mot en sammanboende alltid *ska* anses utgöra särskilda skäl mot

verkställighet utanför anstalt, oberoende av om samtycke lämnats eller inte. Brott som begås i nära relation är till sin karaktär sådana att de typiskt sett riskerar att fortgå. Samtidigt som det enligt diskussionen i stycket ovan inte kan uteslutas att ett samtycke på ett eller annat sätt är framtvingat.

Jämställdhetsmyndigheten anser vidare att det behövs ett tydligare brottsofferperspektiv också när det kommer till en person över 18 år som inte är sammanboende med personen som ska avtjäna sitt straff med fotboja men som utsatts för brott. Detta för att också skydda brottsoffer som den dömda inte sammanbor med, exempel på detta kan vara vid våld i ungas partnerrelationer och vid hedersrelaterat våld och förtryck.

Jämställdhetsmyndigheten vill också särskilt poängtera vikten av att barnkonventionen och barnets bästa ska beaktas i alla fall där ett eller flera barn på något sätt berörs av beslutet. Flertalet av barnkonventionens artiklar aktualiseras och det är viktigt att dessa efterlevs även i de fall barnet inte är sammanboende med en person som ska avtjäna straff med fotboja.

Har en person begått brott mot en partner/tidigare partner eller ett barn borde ett omvänt lämplighetsrekvisit således tillämpas, dvs. utgångspunkten bör vara att inte besluta om verkställighet av fängelsestraff med fotboja.. Detta ska vara oberoende av om parterna är sammanboende eller inte.

4.5 Kontrollen av den som verkställer straff med fotboja

Jämställdhetsmyndigheten vill särskilt understryka brottsofferperspektivet och tillstyrker förslaget att Kriminalvården genom föreskrift ska ges möjlighet att förbjuda den dömda att vistas på platser som är olämpliga för brottsoffret. Som exempel lyfts ett förbud att vistas i närheten av ett brottsoffers bostad. Jämställdhetsmyndigheten anser det vara nödvändigt att även beakta andra platser där ett brottsoffer vistas. Om verkställigheten sker på en plats där den som brottet begåtts emot vistas eller bor, är det viktigt att anpassa den dömdes förbud att vistas inom vissa områden. Detta i syfte att inte begränsa eller hota brottsoffrets rörelsefrihet.

6. Konsekvenser

Jämställdhetsmyndigheten instämmer delvis i att förslagen kan bidra till positiva effekter för jämställdheten i samhället och för samhället i övrigt. Jämställdhetsmyndigheten håller med om att en minskad anstaltsbeläggning har en positiv inverkar på Kriminalvårdens möjlighet att bedriva återfallsförebyggande arbete för de som avtjänar sitt straff med fotboja. Jämställdhetsmyndigheten delar delvis den slutsats som promemorian kommer fram till gällande att återfall i brott minskar genom att fler dömda personer avtjänar fängelsestraff med fotboja. I promemorian hänvisas till Brottsförebyggande trygghetsundersökningar och de jämställdhetspolitiska delmålen och att kvinnor ger uttryck för en högre skattning av otrygghet i samhället. Detta är som utredningen konstaterar ett jämställdhetsproblem. Jämställdhetsmyndigheten anser dock att dessa problem behöver undersökas ytterligare. Förslaget innebär att fler dömda personer i större utsträckning vistas i samhället, vilket riskerar att bidra till en ökad otrygghet och kan således motverka kvinnor och mäns möjlighet att ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och forma villkoren för beslutsfattande.

Jämställdhetsmyndigheten saknar i betänkandeten analys utifrån det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Många av de brott där fängelse i 6 månader finns föreskrivet i straffskalan är brott som begås till exempel i nära relation (jfr. misshandel, olaga tvång, olaga hot). Brott som begås i nära relation mot kvinnor och barn kan riskeras att prioriteras som mindre allvarliga. Mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel innebär en kränkning av grundläggande fri- och rättigheter som till följd av bevisvärigheter gör att det i många fall är offret som tvingas flytta, söka skydd och leva med skyddade personuppgifter.

Vetskapen om att en person som dömts för sådan brottslighet vistas ute i samhället kan ses som ytterligare kränkning mot den som har blivit utsatt för brott. Jämställdhetsmyndigheten anser därför att någon som dömts för brott i nära relation, mot sammanboende vuxen eller barn, som huvudregel, inte ska ha möjlighet att verkställa straffet med fotboja. Detsamma bör gälla om brottsoffret bor eller vistas i den stad som verkställigheten skulle ske. Detta kan till exempel gälla vid hedersrelaterat våld och förtryck och vid sexualbrott.

Risk för personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck

Jämställdhetsmyndigheten vill särskilt understryka att brott som begåtts mot någon med syfte att bevara, återupprätta eller återta en familjs eller liknande grupps heder särskilt ska beaktas. Den kollektivistiska karaktär som kännetecknar en hederskultur innebär att påtryckningar från kollektivet är omfattande. Verkställighet av fängelsestraff med fotboja vore riskabelt för brottsoffret eftersom förövaren då har större möjligheter att vidmakthålla sin kontroll och ställning i kollektivet samt att påtryckningar från kollektivet också innebär en risk för den som är utsatt. Jämställdhetsmyndigheten anser därför att Kriminalvården systematiskt bör kartlägga brottsutövandets karaktär utifrån en grundlig analys och genomgång vid samtliga beslut om fotboja.

För Jämställdhetsmyndigheten

Lena Ag
.....

Lena Landén Jonas
.....

I ärendets slutliga handläggning har avdelningschefen Berit Jernberg, verksjuristen Anna Tingbäck och strategisk rådgivare Maria Skalin Alströmer deltagit.